

Gabařová, D. (ed., 2008): Dovedu to pochopit? Hrozby neonacismu. Praha: Varianty, Člověk v tísni o. p. s., ISBN 978-86961-54-5, 152 s.

Autor: Josef Smolík
Email: josef@mail.muni.cz

Příručka s názvem Dovedu to pochopit? (s podtitulem Hrozby neonacismu) byla vydána v roce 2008 obecně prospěšnou společností Člověk v tísni. Text (a přiložený CD-ROM) je určen především jako pomůcka učitelům a dalším pedagogickým pracovníkům, jenž se tématu již věnují, či plánují problematiku do svých hodin zařadit. Příručka je jednou ze součástí širšího projektu, který se věnuje pedagogické osvětě týkající se neonacismu (například se jedná o kampaň Neonáček: chcete ho?, přednášky pro studentky a studenty pedagogických fakult vysokých škol atp.).

Na jednotlivých kapitolách příručky se podíleli Ondřej Cakl, Jaroslav Holek, Jan Charvát, Klára Kalibová, Miroslav Mareš, Jana Skácelová, František Valeš a Václav Zeman.

První kapitola (J. Charvát) se týká ideologie pravicového extremismu a seznamuje se základními termíny; především s termíny extremismus, ultralevice, ultrapravice, nacionalismus (ve formách liberální, konzervativní, expanzivní, protikoloniální, kulturní a etnický), antisemitismus (ve formách antijudaismu, rasového antisemitismu, tzv. „nového antisemitismu“, antisionismu a popírání holocaustu). Charvát správně definuje skutečnost, že „samotnou kritiku izraelské politiky nelze automaticky zaměňovat za antisemitismus“. Přesto upozorňuje na kontext antisionismu, kdy je „třeba vždy rozlišovat, zda je cílem kritiky seriózní politická analýza, anebo odpor proti samotné existenci Izraele, snaha paušálně odsoudit židovský stát, podobně jako byli dříve paušálně odsuzováni Židé jako jednotlivci“ (s. 17).

Podrobněji představeným termínem je i rasismus. Text se věnuje historií fenoménu, hlavním představitelům (J. A. C. de Gobineau, R. Knox, H. S. Chamberlain) a využití rasové doktríny v

nacistickém Německu. Diskutován je i současný a kulturní rasismus, stejně jako racialismus. I když se autor zaměřuje především na rasismus evropský, mohl upozornit i na rasové koncepce, které byly patrné i u příslušníků jiných etnik a ras.

Následná kapitola se věnuje fašismu, jeho historii, ideologickým východiskům a odlišnostem od nacionálního socialismu. Nacionálnímu socialismu je věnována další kapitola, která se věnuje především situaci v Německu v období po roce 1919, ideologii (vycházející z antikomunismu, antiliberalismu, antidemokratismu, vůdcovského principu apod.).

Od historického pohledu na fašismus a nacismus se Charvát dostává k současné krajní pravici. Zde je představen pojem neofašismus - jeho ideologie a vztah k nacionalismu. Rovněž je v této pasáži uvedena vlastní definice nacionalismu, přičemž autor dále předpokládá, že „z něj pak vyrůstá rasismus, který u historického fašismu poněkud chyběl“ (s. 29). V tomto místě by bylo vhodné diferencovat dvě roviny pojmu nacionalismus - v případě pozitivního emocionálního vztahu k vlasti lze hovořit o vlastenectví, v případě negativního hodnocení jiných národů a exkluzivního vnímání národa vlastního je lépe hovořit o nacionálním šovinismu.

U popisu neonacismu autor správně zmiňuje skutečnost, že pouze „relativně úzká skupina vůdců, resp. ideologů“ (s. 32) rozumí ideologickým otázkám, které vedou k aktivaci sympatizantů. Právě s mládeží, která není jasně ideologicky vyprofilována a obeznána s nacionálně socialistickou ideologií se pedagogové nejčastěji budou setkávat. I proto lze ocenit historický exkurz do této problematiky, který mohou učitelé dějepisu ve svých hodinách využít.

Následně je popsána kategorie reakčního populismu, přičemž je populismus správně vnímán jako politická technika (či strategie), kterou do určité míry používají všechny politické strany a je založen především na emocích (strachu, obavách, nejistotě atp.). V tomto místě autor uvádí jako příklady v ČR Národní stranu a Republikánskou stranu, čímž pravděpodobně je myšleno Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa (působící opět pod historickým a prověřeným názvem od 17. května 2008).

Zcela nedostatečně je popsána radikální levice, což s ohledem na zaměření textu lze akceptovat. Přesto právě tyto pasáže by mohly být pro učitele zajímavé s ohledem na mnohdy problematické přednášení o období 1945 - 1989.

Významnou roli hrají dle Charváta i subkultury mládeže, z nichž některé jsou blíže představeny (skinheads ve všech relevantních proudech, chuligáni i punkeři) a na základě historického vývoje a vnitřního štěpení a ideologických kořenů jsou vztaženy k tématu pravicového a levicového extremismu a radikalismu.

Další obsáhlá kapitola, jejímž autorem je Miroslav Mareš, se věnuje (neo)nacismu v českých zemích. V úvodní pasáži mohl autor alespoň osvětlit skutečnost, proč se čeští neonacisté označují za „národovce“ či „národní síly“. V historickém exkurzu jsou probrána období českých dějin v letech 1918 - 1938 (je popisován především prvorepublikový fašismus a vztah k německému nacionálnímu socialismu), 1939 - 1945 (kolaborace a aktivity pronacistických organizací) a 1945 - 1946 (působení skupiny Wehrwolf). Stěžejní popis se však zaměřuje až na situaci po roce 1989 (s tím, že jsou uvedeny spíše kuriozity před tímto obdobím, jako například Totenkopf), kdy vznikaly jednotlivé organizace postupně přebírající nacionálně socialistickou ideologii a jednotlivé strategie uplatňované

v zahraničí. Mareš popisuje subkulturu českých skinheadů po roce 1990, která se však jen zcela výjimečně profilovala na počátku 90. let 20. století nacionálně socialisticky. I v tomto kontextu se jeví jako nosný až popis od roku 1998, kdy vznikla Národní aliance, která seskupila mladé příznivce neonacismu. Přibližně ve stejném období začal působit Národní odpor a následovala angažovanost některých jedinců v rámci Pravé alternativy. V souvislosti s Národním odporem se naskýtá otázka, zda NO je organizací, či spíše pouze volnou sítí jednotlivých aktivistů a skupinek. Při popisu výsledků v krajských volbách v roce 2008 M. Mareš konstatuje, že DS ve „volbách získala přes 29 000 platných hlasů“, což však není pravdou. DS získala 28 865 hlasů. Textu by také prospělo, kdyby se v něm neobjevovaly spekulace „o možné podpoře neonacismu od íránských tajných služeb“ (s. 69). Rovněž autor mohl uvést a vysvětlit skutečnost, že „neonacisté nemají v rámci politického spektra v ČR vlastní stranickou reprezentaci“ (s. 70). Není to spíše popis faktu, že tuto reprezentaci ze zákona mít nesmějí?

Přínosem by jistě bylo propojení této části s následující kapitolou, týkající se legislativní úpravy v rámci protiextremistické politiky, eventuálně uvedení příkladů.

Následující kapitolu, která se zabývá aktivitami českých neonacistů na internetu, zpracoval František Valeš z Českého helsinského výboru. I když je patrné, že extremistické aktivity (nejenom ultrapravice, ale i ultralevice a náboženského extremismu) v prostoru sítě internet hrají významnou roli, lze jen obtížně předpokládat odstranění těchto materiálů či cenzuru „sítě sítí“, čehož si je autor vědom. Kapitola popisuje metodu plošného monitoringu českých internetových stránek, konkrétně 226 internetových zdrojů. Autor je člení do tří skupin: 1. ryze nacionalistické (40 %), 2. nesnášenlivé (15 %) a 3. neonacistické (přibližně 45 %). Asi nejproblematictější skupinou je právě skupina označená jako „tendenční a ryze nacionalistické zdroje“, která je také autorem vnímána jako tzv. „mezí“ kategorie. Tato skupina byla sestavena na základě takových kategorií, jako je češství, ochrana národních zájmů, zpochybňování teze multikulturalismu, vyjadřování pochybností či nepřízně vůči EU či USA. Jednak jsou všechny tyto záležitosti relevantními předměty diskusí, jednak nemohou být tyto kategorie spojovány s extremismem. Rovněž na zamyšlenou je kategorie „zpochybňování teze multikulturalismu“. Multikulturalismus rozhodně není teze, ale ani nějaké nezpochybnitelné dogma. Je to dle mého soudu především diskuse.

Další nepochopitelnou věcí je přetištění webových stránky časopisu Rexter bez označení, že se jedná o odborné periodikum zabývající se fenomény radikalismu, extremismu a terorismu. Čtenář může nabýt dojmu, že Rexter a uvedené stránky Odpor.org jsou aktivitami českých neonacistů na internetu.

Předposlední kapitola, autorů Ondřeje Cakla a Kláry Kalibové, se zabývá symbolikou neonacistických skupin. Autoři si jsou vědomi faktu, že „symboly jsou neonacistickými aktivisty užívány dynamickým způsobem“ (s. 90), přičemž nezanedbatelnou roli hrají státní represe, ale i módní vlivy. Podstatnou informací v této kapitole je fakt, že užívání symboliky může být „postihováno až v okamžiku, kdy je poznán význam konkrétního symbolu a podstata použití tohoto symbolu“ (s. 94), což je, jak autoři přiznávají, „poměrně složitý proces, při kterém je nezřídka potřeba posudku soudního znalce“ (s. 95). Samotné posuzování symbolů není snadnou záležitostí, protože část symbolů je mnohdy využívána i jinými skupinami, církvemi či organizacemi. I proto je podstatný závěr kapitoly, že by „neonacisté a

jejich sympatizanti měli být stíháni především za nenávistí motivované fyzické násilí“ (s. 96).

Stěžejní kapitola celého sborníku, jejímž autorem je Václav Zeman, je zaměřena na možné pedagogické metody, které lze využít v pedagogické praxi na základních a středních školách ve výuce občanské výchovy, dějepisu atp. Předložené modelové aktivity (Myšlenková mapa, Dražba pojmů, Image extremistů, Ideologie ultrapravice, Turnerovy deníky, Shromažďovací zákon a Proč nechci být extremistou) mohou být využitelné jak při jednotlivých vyučovacích hodinách, tak i při delších pedagogických blocích a seminářích. Samozřejmě modelové aktivity, tak jak jsou navrženy, mohou být posouzeny pouze v pedagogické praxi.

Zhodnocení pedagogických postupů se ujal M. Mareš, který spíše teoreticky upozorňuje na to, jak jednat s příznivcem neonacismu ve školním kolektivu, jaké zvolit postupy a argumentaci.

Jaroslav Holec z Asociace mediátorů ČR a Jana Skácelová z Pedagogické fakulty MU se v části týkající se pedagogické práce zamýšlejí nad technikami, jež jsou podstatné pro řešení konfliktních situací při komunikaci s dospívajícími sympatizujícími s různými formami extremismu. Autoři uvádí tyto techniky: objasňování, shrnování, zopakování názoru žáka a další vhodné komunikační strategie a techniky (brainstorming, SWOT analýza). V závěru svého příspěvku (s. 128) se dostávají autoři ke spolupráci mezi rodiči žáka s extremistickými postoji a pedagogem. Úloha rodičů je v celém textu zmiňována minimálně, s čímž především ve vztahu k užívání internetu ze strany dětí a mládeže nelze souhlasit. Stejně tak nejsou v textu zmíněny ani role školních psychologů, školních metodiků prevence atd. Rovněž absentuje rozpracování vztahu mezi jedincem s extremistickými postoji ve školním kolektivu, resp. v malé sociální skupině.

Sborník obsahuje (mimo CD-ROMu) i přílohovou část, která se mj. věnuje popisu akcí extrémní pravice za rok 2008. V této souvislosti se nabízí otázka, zda lze některé akce řadit do stejné kategorie (např. účast několika příznivců NO na demonstraci iniciativy Ne základnám, pietní setkání Národní strany u příležitosti narození Josefa Jungmanna a například pochod kolem plzeňské synagogy).

Dalšími přílohami jsou Zákon o právu shromažďovacím (84/1990 Sb.) a přehled extremistické symboliky. Předložený přehled extremistické symboliky však uvádí jako extremistické symboly i loga mimoparlamentních politických stran (Národní strana, Právo a Spravedlnost) a občanských sdružení (Vlastenecká fronta), které nespadají pod kategorii pravicový extremismus.

Poslední přílohou je Slovníček pojmů, který shrnuje v textu užívané termíny, politické strany, organizace a ideologie. Alarmující je popis nacistického pozdravu, což podle autorů je „natažená pravice vztyčená šikmo před sebe“ (s. 145). Tento popis nelze přijmout, jelikož nacistický pozdrav má 2 složky: 1. gesto a 2. verbální projev v podobě „Heil Hitler“ nebo „Sieg Heil“.

I přes některé výše uvedené výtky lze konstatovat, že se jedná o zajímavě zpracovanou metodickou příručku pro učitele základních a středních škol, která si jistě nalezne i čtenáře mimo pedagogické obory.